

โอ่งมังกรราชบุรี: แนวทางการสงวนรักษาสัมมาชีพจากมรดกทางวัฒนธรรม

Ratchaburi Dragon Jars: Guidelines for Preservation of Right Occupation from Cultural Heritage

พระครูสังฆรักษ์ทรงพรณ ชยทนต์ (ภิรมย์พร)*

Phrakhrusangharaksongphan Jayadatto (Piromporn)*

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ราชบุรี จังหวัดราชบุรี 70130
Buddhist Management, Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Ratchaburi Buddhist College, Ratchaburi 70130

*To whom correspondence should be addressed. E-mail: songphanmcu@gmail.com

Received: 28 June 2019, Revised: 12 July 2019, Accepted: 19 August 2019

บทคัดย่อ

โอ่งมังกรราชบุรี ได้ชื่อว่าเป็นภูมิปัญญาสามแผ่นดินซึ่งเป็นหัตถกรรมพื้นถิ่นของจังหวัดราชบุรีที่แสดงเอกลักษณ์และมีวิวัฒนาการสืบทอดคิดปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษ การสงวนรักษาสัมมาชีพ โอ่งมังกรในฐานะจากมรดกทางวัฒนธรรมจึงเป็นกระบวนการสร้างเครือข่ายสัมมาชีพ โอ่งมังกรราชบุรี โดยคำนึงถึงหลักการพื้นฐานสำคัญของการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรม ได้แก่ การยอมรับมิติวัฒนธรรมในการพัฒนา การส่งเสริมเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม การขยายขอบเขตของการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรม และการส่งเสริมความร่วมมือทางวัฒนธรรม โดยมีแนวทางการดำเนินงานของเครือข่าย คือ ส่งเสริมกระบวนการจัดห่วงโซ่ประกอบในการผลิต ส่งเสริมกิจกรรมการผลิตที่เสริมซึ่งกันและกัน ส่งเสริมการเข้าถึงแหล่งทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพและเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ส่งเสริมการเข้าถึงข้อมูลสารสนเทศแก่สมาชิกเครือข่าย ส่งเสริมการสร้างและพัฒนานวัตกรรม ส่งเสริมการสร้างธุรกิจใหม่ภายในเครือข่าย ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนข้อมูลกันระหว่างสมาชิกเครือข่าย และส่งเสริมการทำการตลาด การวิจัยและการพัฒนา การพัฒนาบุคลากร และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ทั้งนี้ นอกจากที่สมาชิกเครือข่ายจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบของผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลายมากขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาด ยังจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมซึ่งเป็นช่องทางการสร้างรายได้ที่กำลังได้รับความนิยมในปัจจุบันด้วย

คำสำคัญ : โอ่งมังกร สัมมาชีพ มรดกทางวัฒนธรรม

Abstract

Ratchaburi dragon jars is known as the wisdom of the three lands which is a local handicraft of Ratchaburi province that show s identity and evolution of inherited art and culture from ancestors. Preservation of dragon jars right occupation as a cultural heritage is the process of creating a network of Ratchaburi dragon jars right occupation, by taking into account the basic principles of the preservation of cultural heritage, that is acknowledging the culture dimension in development, affirming and enriching cultural identity, broadening Participation in culture and in Development, and promotion of cultural cooperation. With the guideline of network operation i s promote the process of procuring components in production, promote productive activities that complement each other, promote access to quality human resources and specialized expertise, promote access to information to network members, promote the creation and develop ment of innovation, promote the creation of new businesses within the network, promote the exchange of information between members, and promote marketing, research and development, personnel development and infrastructure development. In addition to the network members need to adjust the product model to be more diverse in order to meet the needs of the market. Also need to focus on cultural tourism, which is a way to generate income that is currently popular.

Keywords: ratchaburi dragon jars, right occupation, cultural heritage

บทนำ

คำขวัญประจำจังหวัดราชบุรี ความว่า “คนสวยโพธาราม คนงามบ้านโป่ง เมืองโอ่งมังกร วัดขนอนหนังใหญ่ ดั่นใจถ้ำงาม ตลาดน้ำดำเนิน เพลินค้างคาวร้อยล้าน ย่านยี่สกปลาดี” แสดงให้เห็นถึงวัตถุดิบเป็นตัวแทนของการแสดงออกทางวัฒนธรรมที่ชาวจังหวัดราชบุรียอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งของมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นมรดกที่ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น แสดงออกถึงอัตลักษณ์ ตลอดจนภูมิปัญญา ความรู้ และทักษะของคนในบรรพบุรุษ ดังกล่าวนี้คือ โอ่งมังกร

โอ่งมังกร หรือ โอ่งราชบุรี เป็นผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาชนิดเคลือบขี้เถ้า เนื้อดินแกร่ง เป็นการใช้วัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่น คือ ดินเหนียว นำมาผลิตเป็นสินค้าที่สร้างรายได้ให้กับชุมชนจังหวัดราชบุรี โดยตลาดขายนิยมใช้เป็นลายมังกรซึ่งเลียนแบบจากโอ่งของประเทศจีนที่นำเข้ามาในยุคแรก ๆ ของการผลิต และมีการพัฒนาปรับปรุงให้มีคุณภาพที่ดีขึ้นตามลำดับ ตลาดของโอ่งมังกรจัดว่าเป็นตลาดที่มีความโดดเด่น สามารถเข้าถึงผู้คนทุกชนชั้น เป็นผลิตภัณฑ์ที่เดินทางไกลไปทั่วประเทศไทย ด้วยคุณสมบัติที่สามารถใช้เก็บน้ำฝนโดยไม่ทำให้น้ำเกิดกลิ่นหรือรสชาติเปลี่ยนแปลงไป ดังจะเห็นได้ว่า เกือบทุกบ้านจะมีโอ่งมังกรราชบุรีเพื่อเก็บน้ำดื่มมาใช้ โอ่งมังกร หรือ โอ่งราชบุรี จึงได้ชื่อว่าเป็นภูมิปัญญา 3 แผ่นดิน ซึ่งเป็นหัตถกรรมพื้นฐานของจังหวัดราชบุรีที่แสดงเอกลักษณ์และมีวิวัฒนาการสืบทอดศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษ

อย่างไรก็ตาม โอ่งมังกร หรือ โอ่งราชบุรี อยู่ในภาวะเสี่ยงที่จะเป็นเพียงตำนาน ด้วยเหตุที่ความเจริญได้เข้าถึงทุกหมู่บ้านในชนบท ทุก ๆ ชุมชนมีน้ำประปาใช้กันอย่างทั่วถึง ประกอบกับมีผลิตภัณฑ์อื่นทดแทนเพิ่มมากขึ้น เช่น ถังพลาสติก ฯลฯ ผู้บริโภคจึงสามารถเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ได้หลากหลายตามความเหมาะสม ความต้องการใช้โอ่งมังกรจึงลดลง

ดังนั้น จึงเป็นที่น่าสนใจอย่างยิ่งว่า ในสภาพสังคมยุคปัจจุบันนี้ ชาวจังหวัดราชบุรีจะมีแนวทางในการสงวนรักษาสัมมชีพจากมรดกทางวัฒนธรรมภูมิปัญญา 3 แผ่นดินนี้ได้อย่างไร ดังกล่าวนี้ ผู้เขียนจะเริ่มต้นด้วยการนำเสนอประเด็นข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างครอบคลุม ก่อนที่จะนำข้อมูลเหล่านั้นมาเป็นฐานในการวิเคราะห์ต่อไป

1. โอ่งมังกรราชบุรี

จังหวัดราชบุรี มีชื่ออันเป็นมงคลยิ่ง หมายถึง เมืองพระราชา เป็นเมืองเก่าแก่เมืองหนึ่งของไทย จากการศึกษาและขุดค้นของนักประวัติศาสตร์ นักโบราณคดี พบว่าดินแดน แถบลุ่มแม่น้ำแม่กลองแห่งนี้เป็นถิ่นฐานที่อยู่อาศัยของคนหลายยุคหลายสมัย และมีความรุ่งเรืองมาตั้งแต่อดีต จากหลักฐานทางโบราณสถานและ โบราณวัตถุจำนวนมาก ทำให้เชื่อได้ว่ามีผู้คนตั้งถิ่นฐานในบริเวณนี้ ตั้งแต่ยุคหินกลาง ตลอดจนได้ค้นพบเมืองโบราณสมัยทวารวดีที่ตำบลคูบัวด้วย

จังหวัดราชบุรีเป็นพื้นที่ที่มีอาชีพที่โดดเด่น คือ อาชีพผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์โอ่งมังกร ดังหลักฐานเชิงประจักษ์จากคำขวัญประจำจังหวัด ตอนหนึ่ง ความว่า “เมืองโอ่งมังกร” [1] โอ่งมังกร” หรือ “โอ่งราชบุรี เป็นผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาชนิดเคลือบขี้เถ้า เนื้อดินแกร่ง เป็นการใช้วัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาผลิต [2] หลักฐานทางประวัติศาสตร์บ่งชี้ว่า พื้นที่จังหวัดราชบุรี มีตำบลหนึ่งชื่อว่า ตำบลโคกหม้อ ด้วยดินบริเวณ โคกหม้อนั้นมีเศษกระเบื้องจากหม้อ ไห ฯลฯ ทับถมกันจนเป็น โลกสูงใหญ่ ชาวบ้านรุ่นหลังจึงเรียกว่า โลกหม้อ ตำบลโคกหม้อนี้มีชื่อดั้งเดิมว่าอย่างไร ไม่สามารถสืบค้น ได้ แต่มีบันทึกว่า สมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช มีพี่ชวรามัญอพยพจากทวาย มาตั้งถิ่นฐานเพื่อประกอบอาชีพในทางปั้นหม้อดิน ภาชนะต่าง ๆ ขณะที่อีกพื้นที่หนึ่ง คือ ตำบลหุยมดิน ที่มีดินลักษณะพิเศษใช้ในอุตสาหกรรมได้ดีและชนะเลิศระดับจังหวัดในการประกวดดิน เป็นเหตุให้คนไปขุดดินมาใช้ในการอุตสาหกรรมจึงทำให้เป็นหลุมลึกจึงเรียกว่า หลุมดิน เมื่อประมาณ พ.ศ. 2500 ได้มีการจัดตั้งสมาคม เครื่องเคลือบดินเผาขึ้น และเนื่องจากจังหวัดราชบุรีนี้มีชื่อเสียงด้าน โอ่ง ลายมังกร สาเหตุมาจากดินมีคุณภาพดีจึงทำให้จังหวัดต่าง ๆ พากันมาซื้อดินจากจังหวัดราชบุรี แต่การใช้ดินจากจังหวัดราชบุรีจะทำให้โอ่งไม่สามารถสมบูรณ์ได้ เพราะการเขียนลายนั้นจะต้องอาศัยดินจากนครศรีธรรมราช เรียกว่า หินพื้นม้า นอกจากนี้พื้นยังเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยให้โอ่งสำเร็จ และพื้นที่ใช้ส่วนมากจะเป็นพื้นมาจากอำเภอดอนมิ่ง จังหวัดราชบุรี เรียกว่า พื้นตะเกียบ [3] จากคำบอกเล่าของคนแก่คนแก่ในเมืองราชบุรี เล่าว่า สมัยก่อนนั้น โอ่งที่ใช้กักเก็บน้ำชั้นดี ต้องนำเข้ามาจากประเทศจีน ซึ่งเป็นแหล่งทำเครื่องปั้นดินเผา แต่หลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้น

มา การนำเข้าสินค้าจากต่างประเทศก็เป็นที่ไปอย่างยากลำบากรวมถึงโองด้วย จึงจำเป็นต้องผลิตใช้เองภายในประเทศ โดยจุดเริ่มต้นของการทำโองขายในจังหวัดราชบุรี มาจากสองสหราชอาณาจักร ที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานในสยามประเทศ จนได้มาพบแหล่งดินที่ราชบุรี และเห็นว่าเป็นดินดีสีแดงสามารถใช้ปั้นโองได้ จึงลงทุนร่วมหุ้นกันก่อตั้งโรงโองในปี พ.ศ. 2476 โดยในช่วงแรก ๆ จะเน้นทำอ่างไห กระจุกต่าง ๆ มากกว่าโอง เมื่อกิจการรุ่งเรือง โรงงานจึงขยายตัวและมีการผลิตโองมากขึ้น หุ้นส่วนหลายคนเริ่มแยกตัวออกไปตั้งโรงงานเอง แต่ก็ยังอยู่ในเขตจังหวัดราชบุรี ทำให้มีโรงงานทำโองกระจายอยู่หลายแห่ง

การทำโองในยุคแรก ๆ จะเป็นโองไม่มีลวดลาย เรียกว่า โองเถียน แต่ต่อมาได้มีการวาดลวดลายโดยใช้ดินขาวจากเมืองจีน และภายหลังสามารถหาดินขาวทดแทนได้ที่จังหวัดจันทบุรี และสุราษฎร์ธานี สำหรับลวดลายที่วาดบนตัวโองมักจะเป็นลายมังกร เนื่องจากตามความเชื่อของคนจีน มังกร ถือเป็นสัตว์ชั้นสูง และเป็นมงคล อีกทั้งคนไทยก็มีความเชื่อเรื่อง พญานาค ซึ่งมีรูปร่างหน้าตาคล้ายกับมังกร และมีหนังสือตำราพิชัยสงครามกล่าวถึงมังกรในการจัดขบวนทัพข้ามน้ำด้วย เรียกว่า มังกรพยุหะ จึงมีการเขียนรูปมังกรคล้ายพญานาคบนตัวโองออกจำหน่าย และได้รับความนิยมจนกลายเป็นสัญลักษณ์ โองมังกร ทั้งนี้ ลวดลายของโองมังกร มีหลายแบบ โดยทั่วไปมังกรจะมีเพียง 3 เล็บ หรือ 4 เล็บ แต่ถ้าเป็นมังกรสัญลักษณ์ชั้นสูงของกษัตริย์หรือฮ่องเต้จะมี 5 เล็บ ซึ่งตามความเชื่อของคนจีนนั้น แบ่ง มังกร ออกเป็น 3 ชนิด คือ หลง เป็นพวกที่มีอำนาจมากที่สุด อยู่บนฟ้า หลี เป็นพวกไม่มีเขา ชอบอยู่ในมหาสมุทร และเจิว เป็นพวกมีเกล็ด อยู่ตามแม่น้ำ คลอง หรือถ้ำ

ปัจจุบัน โรงโองได้พัฒนาจนกลายเป็นธุรกิจเครื่องเคลือบดินเผาราชบุรีที่เฟื่องฟูที่สุดในโลก เป็นผลิตภัณฑ์ที่แสดงถึงมรดกทางภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความสำคัญทั้งในด้านประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ และสังคม [4] ปัจจุบัน การผลิตโองมังกรมีขั้นตอนรวม 5 ขั้นตอน [3] ดังนี้

1. การเตรียมดิน เนื้อดินสีน้ำตาลแดงที่ได้จากท้องนาทั่วไปในจังหวัดราชบุรีเป็นเนื้อดินเหนียวที่มีคุณภาพดีเยี่ยม มีความละเอียดเหนียวเกาะตัวกันได้ดีนำมาหมักไว้ในบ่อดิน แช่น้ำทิ้งไว้ 1 สัปดาห์เพื่อให้น้ำซึมเข้าไปในเนื้อดินให้ดินอ่อนตัวทั่วถึงกันและเป็นการทำความสะอาดดินไปในตัวด้วย หลังจากนั้นตักดินขึ้นมากองไว้ แสงหรือตักดินด้วยเหล็กกวาดให้เป็นก้อน นำเข้าเครื่องโม่หรือเครื่องนวดเพื่อให้เนื้อดินเข้ากัน แล้วใช้เหล็กกวาดหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ลวดตัวเก็ง ตักดินที่โม่แล้วให้เป็นก้อนมีขนาดเหมาะสมกับการปั้นงานแต่ละชิ้นนำมาขนาด โดยผสมทรายละเอียดเล็กน้อยอีกครั้งหนึ่งเพื่อให้โองมังกรมีเนื้อที่แกร่งและคงทนยิ่งขึ้น

2. การขึ้นรูปหรือการปั้น แบ่งออกเป็นสามส่วน คือ ส่วนขาหรือส่วนก้น โดยการนำดินที่ผ่านการนวดให้เป็นเส้นแล้วมีความยาวประมาณ 30 เซนติเมตร วางลงบนแผ่นไม้ ซึ่งวางบนแป้น ก่อนวางต้องใช้ขี้เถ้าโยสีก่อนเพื่อไม่ให้ดินติดกับแผ่น ไม้และสะดวกต่อการยกลง เนื้อดินส่วนนี้มีลักษณะเป็นก้อนกลมหรือก้อนสี่เหลี่ยมแผ่ออกเป็นวงกลม เส้นผ่าศูนย์กลางตามขนาดของโองที่ต้องการ จากนั้นนำดินเส้นมาวางต่อกันเป็นชั้น เรียกว่า การต่อเส้น เมื่อปั้นตัวโองและยกลงจากแป้นแล้ว ตบแต่งผิวด้านนอกและด้านใน โดยการขูดดินที่ไม่เสมอกันออกให้ผิวเรียบ แล้วใช้ลู่เพื่อให้ผิวเนียนอีกครั้งหนึ่ง ส่วนลำตัว นำตัวขาหรือส่วนก้นที่แห้งพอหมาดมาวางบนแป้นที่มีขนาดต่ำกว่าแป้นที่ปั้นส่วนขา ตบแต่งผิวอีกครั้งด้วยสอยลู่และไม้ตี นำดินเส้นมาวางต่อกันเป็นชั้นสำหรับส่วนลำตัวทำนองเดียวกับส่วนขา วัดขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางให้ได้ตามต้องการ ใช้ไม้ตีขูดดินและแต่งผิวให้เรียบ ทิ้งไว้พอหมาด ส่วนปาก ลักษณะการต่อเส้นคล้ายกับสองส่วนแรก เป็นมีขนาดเดียวยกก่อนจะต่อเส้นต้องตบแต่งผิวส่วนลำตัวและส่วนขาด้วยไม้ตีเสียดก่อน ใช้ดินเส้นประมาณห้าเส้นวัดความสูงได้ประมาณ 70 เซนติเมตร ใช้ฟองน้ำลูบผิวให้เรียบ จากนั้นใช้ผ้าชุบน้ำลูบส่วนบน พร้อมกับบีบหรือกดให้ขึ้นเป็นรูปขอบปากโอง ใช้ไม้ตีตบแต่งให้เรียบเสมอกันอีกครั้งหนึ่ง ยกไปวางฝั่งให้เป็นระเบียบ เพื่อรอการทำในขั้นตอนต่อไป สำหรับการยกลงจากแป้นนั้นต้องใช้ช่างปั้นสองคนช่วยกันยกด้วยเชือกหาม เป็นเชือกที่นำมามัดไว้ก่อนเป็นวงกลมให้มีขนาดเท่ากับตัวโองพอดี ปลดปล่อยปลายขาทั้งสองด้านสำหรับจับยกหาม สำหรับส่วนปากซึ่งทำไว้เป็นจำนวนมากนั้น ถ้าทิ้งไว้นานก่อนถึงขั้นตอนการเขียนลายจะทำให้แห้งเกินไป จึงต้องทำให้อยู่ในสภาพเปียกหมาด ๆ อยู่เสมอโดยใช้พลาสติกคลุมไว้ การขึ้นรูปโองแต่ละใบ ใช้เวลาประมาณ 20-30 นาที หลังจากขึ้นรูปหรือปั้นเสร็จแล้ว ขั้นตอนต่อมาคือการทูลโอง เมื่อช่างปั้นโองทั้ง 3 ส่วนเสร็จเป็นรูปร่างแล้วก็ส่งต่อไปให้ แผนกช่างทูลตบแต่งโอง เพื่อให้โองนั้นเรียบ และได้รูปทรงที่ดีและสวยงามเครื่องมือที่ใช้ 2 ชนิด คือ ฮวยลู่ และ ไม้ตีด้านนอกโอง

3. การเขียนลาย ก่อนที่จะนำโองมาเขียนลาย ต้องตกแต่งผิวให้เรียบเสียดก่อนด้วยขลุ่ยหุบลูบและไม้ตี โองที่ตกแต่งผิวเรียบร้อยแล้วจะต้องนำมาเขียนลายทันทีเพราะถ้าทิ้งไว้เนื้อดินจะแห้งทำให้เขียนลายไม่ได้ สำหรับแป้นที่ช่างใช้เขียนลายนั้นจะต้องเป็นแป้นไม้หมุน ขณะเขียนลายลงบนตัวโองช่างจะใช้เท้าถีบที่แกนหมุนไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะเขียนเสร็จ วัสดุที่ใช้เขียนลายเป็นดินเนื้อละเอียดผสมกับดินขาว เรียกว่า ดินติดคอก มีสีนวล ดินขาวนั้นได้มาจากจังหวัดจันทบุรีหรือสุราษฎร์ธานี ซึ่งมีคุณภาพดี เหมาะสำหรับการนำมาเป็นดินติดคอกบนตัวโองราชบุรี ช่างเขียนลายจะใช้ดินสีนวลนี้ปาดด้วยมือเป็นเส้นเล็ก ๆ รอบตัวโองแบ่งเป็นสามตอนหรือสามช่วง คือ ช่วงปากโอง ลำตัว และส่วนเชิงล่างของโอง ในแต่ละตอนแต่ละช่วงจะมีลวดลายที่ไม่เหมือนกัน โดยช่วงปากโอง นิยมเขียนลายดอกไม้ หรือลายเครือเถา ใช้วิธีที่เรียกว่าพิมพ์ลาย นำกระดาษขลุ่ยวางทาบบนโองแล้วปาดด้วยดินติดคอก ใบหนึ่ง ๆ จะมีประมาณ 4 ช่วงตัวแบบ ส่วนช่วงลำตัว นิยมเขียนรูปมังกรมีทั้งมังกรคั่นเมฆ มังกรคาบแก้ว และมังกรสองตัวเกี่ยวกัน ช่างเขียนลายจะเป็นผู้ที่ชำนาญมาก ปาดเนื้อดินด้วยหัวแม่มือเป็นรูปร่างมังกรอย่างคร่าว ๆ โดยไม่ต้องมีแบบร่างก่อน จากนั้นจะใช้ปลายหวีจืดเป็นตัวมังกร ใช้ซี่หวีตกแต่งเป็นส่วนหมวด นิ้วและเล็บสำหรับเกล็ดมังกรใช้สังกะสีที่ตัดปลายหยักไปมาบนตัวมังกร และเน้นส่วนลูกตาของมังกรให้มีความนูนเด่นออกมา ส่วนช่วงเชิงล่างของโอง ใช้วิธีการติดลายคล้ายกับส่วนปาก จากนั้นใช้น้ำลูบที่ลายทั้งหมด เพื่อให้ลายมีผิวเรียบเสมอกันและลื่น เป็นการเตรียมสู่ขั้นตอนการเคลือบและเผาต่อไป โองแต่ละใบช่างผู้ชำนาญใช้เวลาการเขียนลายประมาณ 10 นาที โดยแท้จริงนั้น ลวดลายของโองมังกร มีหลายแบบ โดยทั่วไปมังกรจะมีเพียง 3 เล็บ หรือ 4 เล็บ แต่ถ้าเป็นมังกรสัญลักษณ์ชั้นสูงของกษัตริย์หรือฮ่องเต้จะมี 5 เล็บ ซึ่งตามความเชื่อของจีนนั้นแบ่ง มังกร ออกเป็น 3 ชนิด คือ หลง เป็นพวกที่มีอำนาจมากที่สุด อยู่บนฟ้า หลี เป็นพวกไม่มีเขา ชอบอยู่ในมหาสมุทร และ เจียว เป็นพวกมีเกล็ด อยู่ตามแม่น้ำ คลอง หรือถ้ำ

4. การเคลือบ น้ำยาที่ใช้ในการเคลือบเป็นส่วนผสมของซีเมนต์และน้ำโคลนหรือเลนและสีเล็กน้อย ซึ่งเป็นสีที่ได้จากออกไซด์ของเหล็ก ส่วนใหญ่มีสีน้ำตาลเข้มการเคลือบจะนำโองไปวางหงายในกระทะขนาดใหญ่หรือกระทะในบัว ใช้น้ำยาเคลือบเทรดให้ทั่วทั้งด้านในและด้านนอก แล้วจึงนำไปวางผึ่งลมไว้ โองที่เคลือบน้ำยานั้น นอกจากจะทำให้เกิดสีสนิมสวยงามเป็นมันเมื่อเผาแล้ว ยังช่วยในการสมานรอยต่าง ๆ ในเนื้อดินให้เข้ากัน เมื่อนำไปใส่น้ำจะไม่ทำให้น้ำซึมออกมาด้านนอกด้วย

5. การเผา เตาเผาโองมังกร เรียกว่า เตาเงินหรือเตามังกร ก่อด้วยอิฐทนไฟเป็นรูปยาว ด้านหัวเตาเจาะเป็นช่องประตูสำหรับเป็นทางลำเลียงโองและภาชนะดินเผาอื่น ๆ ด้านบนของเตาทั้งสองด้านเจาะรูเป็นระยะ เรียกว่า ตา เพื่อใช้ใส่เชื้อเพลิงคือฟืนปัจจุบันใช้ฟืนไม้กระถิน ลักษณะของเตามังกรนี้ด้านหนึ่งอยู่ระดับเดียวกับพื้นดินใช้เป็นหัวเตาสำหรับก่อไฟ อีกด้านหนึ่งสูงกว่าเพราะต้องทำให้ตัวเตาเอียงลาด เป็นส่วนกันของเตา ใช้เป็นปล่องระบายควัน โดยก่อนการลำเลียงโองเข้าเตาเผา ต้องเกลี่ยพื้นเตาในให้เรียบเสมอกันก่อนแล้วจึงจัดวางโองให้เป็นระเบียบ การวางโองซ้อนกันจะมีแผ่นเคลือบ เรียกว่า กวยจักร เป็นตัวรองไว้นอกจากตัวโองแล้วถ้ายังมีที่ว่างเหลือก็จะนำใบ ชาม กระถาง ที่มีขนาดเล็กมาวางเผาพร้อมกัน สำหรับภาชนะขนาดเล็กมีดินรอนที่ปากซึ่งเป็นดินเหนียวผสมทราย เมื่อดำเลียงโองเข้าประตูเตาแล้ว ก่อนเผาจะต้องใช้อิฐปิดทางให้มีดซิด เพื่อมิให้ความร้อนระบายออกได้ เตาขนาดใหญ่สามารถจุโองได้คราวละ 300-400 ใบ หรือสามารถนำออกบรรทุกรถขนาดใหญ่ได้เตาละ 5 คัน สำหรับการจุดไฟ ต้องเริ่มจุดที่หัวเตาก่อน เมื่อติดดีแล้วทยอยใส่ฟืนที่ช่องเตาทั้งสองด้าน ความร้อนในเตาต้องมีอุณหภูมิถึง 1,000 องศา การดูว่าโองนั้นเผาสุกได้ที่หรือยังต้องดูตามช่องใส่ฟืนและต้องดูจากชั้นต่ำสุดก่อน หากยังไม่สุกก็ไม่ต้องเติมไฟลงไปอีก ถ้าสุกดีแล้วก็ใช้อิฐปิดช่องนั้น และดูช่องถัดไปตามลำดับด้วยวิธีเดียวกัน จนกว่าจะสุกทั่วทั้งเตาจึงเลิกใส่ฟืน แล้วปล่อยให้ไฟดับเอง ทิ้งไว้ประมาณ 10-12 ชั่วโมง ความร้อนในเตาจะค่อยลดลงจนสามารถเปิดช่องประตูเตานำโองออกมาได้

โองมังกรราชบุรี ภูมิปัญญาสามแผ่นดิน [4] ในอดีตเป็นภาชนะที่ได้รับความนิยมมากในการกักเก็บน้ำสำหรับอุปโภคบริโภค แต่ปัจจุบันความเจริญได้เข้าถึงหมู่บ้านในชนบท ทำให้มีน้ำประปาใช้กันอย่างทั่วถึงประกอบกับมีผลิตภัณฑ์อื่นทดแทนเพิ่มมากขึ้น เช่น ถังพลาสติก ถังสแตนเลส และถังซีเมนต์ ผู้บริโภคจึงสามารถเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายตามความเหมาะสม ความต้องการใช้โองมังกรจึงลดลง ทำให้การขยายตลาดทำได้ยาก [5]

สรุปได้ว่า โองม้งกรเป็นภูมิปัญญาจากมรดกทางวัฒนธรรมของชาวจังหวัดราชบุรี เป็นผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาชนิดเคลือบขี้เถ้า เนื้อดินแกร่ง ซึ่งเป็นการใช้วัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาผลิต ลวดลายนิยมใช้เป็นลายมังกรซึ่งเลียนแบบจากโองของประเทศจีนที่นำเข้ามาในยุคแรก ๆ ของการผลิต และมีการพัฒนาปรับปรุงให้มีคุณภาพที่ดีขึ้นตามลำดับ โองม้งกรจึงได้ชื่อว่าเป็นภูมิปัญญา 3 แผ่นดิน ซึ่งเป็นหัตถกรรมพื้นฐานของจังหวัดราชบุรีที่แสดงเอกลักษณ์และมีวิวัฒนาการสืบทอดสืบวัฒนธรรมและภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษกระทั่งปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม เนื่องจากวิถีชีวิตและสังคมที่เปลี่ยนไป ส่งผลให้โองม้งกรได้รับความนิยมน้อยลงในการใช้สอยน้อยลงไปด้วย ดังนั้น ทุกฝ่ายจึงต้องร่วมมือกันสืบสานภูมิปัญญาวัฒนธรรมนี้มิให้สูญหายไป

2. มรดกทางวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคมที่ครอบคลุมทุกสิ่งทุกอย่างที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตมนุษย์ในแต่ละสังคมมีวัฒนธรรมโดยเฉพาะของตนเอง เพราะเป็นวิถีชีวิตที่แตกต่างกันของแต่ละกลุ่มสังคม [6] วัฒนธรรมเป็นผลรวมของการสั่งสมสิ่งสร้างสรรค์และภูมิธรรมปัญญาที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาของสังคมนั้น ๆ วัฒนธรรมเป็นการสั่งสมประสบการณ์ความรู้ ความสามารถ ภูมิธรรมภูมิปัญญาทั้งหมดที่ได้ช่วยให้มนุษย์ในสังคมนั้น ๆ อยู่รอดและเจริญสืบต่อไปได้และเป็นอยู่อย่างที่เป็นไปในบัดนี้ วัฒนธรรมเป็นทั้งสิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามสืบมา และเป็นเนื้อตัวของความเจริญงอกงามที่มีอยู่ ซึ่งจะพื้นฐานของความเจริญงอกงามต่อไป [7] วัฒนธรรม คือ วิถีชีวิต เป็นทุนทางสังคม และศักยภาพที่สำคัญยิ่งของชุมชนท้องถิ่นและสังคมไทย ที่ได้แสดงออกในรูปแบบและวิธีการต่าง ๆ ทั้งในรูปแบบของขนบธรรมเนียม ประเพณี ภูมิปัญญา เครื่องมือเครื่องใช้ในการทำมาหากิน ความเชื่อ แหล่งวัฒนธรรม ศิลปวัตถุ หรือ โบราณสถาน ซึ่งสะท้อนให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของวัฒนธรรม ซึ่งเป็นศักยภาพและทุนทางวัฒนธรรม ปัจจุบัน วัฒนธรรมมีบทบาทมากขึ้นในระบบเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม และการท่องเที่ยวด้วยการแข่งขันในตลาดโลกที่ซับซ้อนมากขึ้น ส่งผลให้ทุกประเทศต่างพยายามหาสิ่งที่แตกต่างและโดดเด่น วัฒนธรรมจึงกลายเป็นเครื่องมือที่ทุกฝ่ายนำมาใช้เพื่อสร้างความแตกต่างในการแข่งขัน [8] โดยทั่วไปแล้ว มักจำแนกประเภทของวัฒนธรรมออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่ (1) วัฒนธรรมทางวัตถุ (Material Culture) เป็นเรื่องเกี่ยวกับสภาพเพื่อให้ได้อยู่ดีกินดี มีความสะดวกสบายในการครองชีพ ได้แก่ สิ่งความจำเป็นเบื้องต้นในชีวิต 4 อย่าง และสิ่งอื่น ๆ เช่น เครื่องมือ เครื่องใช้ ยานพาหนะ ตลอดจนเครื่องอาวุธ ยุทโธปกรณ์ เครื่องป้องกันตัว และ (2) วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ (Non-Material Culture) หรือวัฒนธรรมทางจิตใจ เป็นสิ่งที่ทำให้ปัญญาและจิตใจมีความเจริญงอกงาม ได้แก่ การศึกษาวิชาความรู้อันบำรุงความคิดทางปัญญา ศาสนา จรรยา ศิลปะ และวรรณคดี กฎหมาย และระเบียบประเพณี ซึ่งส่งเสริมความรู้สึกทางจิตใจให้งอกงามหรือสบายใจ [9]

มรดกทางวัฒนธรรมเป็นรูปแบบของวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์และมีคุณค่าซึ่งเกิดขึ้นในอดีตและได้รับการสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง มรดกทางวัฒนธรรมบางอย่างกลายเป็นแบบแผนทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญและเป็นความภาคภูมิใจของคนในสังคมสืบเนื่องมาจนกระทั่งปัจจุบัน ซึ่งองค์การศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ และกฎหมายประเทศต่าง ๆ ทั้งในแถบทวีปยุโรปและเอเชีย ได้แบ่งประเภทของวัฒนธรรมออกเป็นสองประเภท คือ มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage) เช่น โบราณวัตถุ โบราณสถาน แหล่งโบราณคดีงานจิตรกรรม เป็นต้น และมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage) หรือตามกฎหมายไทยที่เรียกว่า มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ได้แก่ ภาษา ศิลปะการแสดง งานช่างฝีมือดั้งเดิม เป็นต้น แม้ว่ามรดกทางวัฒนธรรมทั้งสองประเภทจะมีความหลากหลายในตัวเองอยู่มากก็ตาม แต่ก็ไม่สามารถแบ่งแยกเนื้อหาทั้งสองประเภทได้ชัดเจนเด็ดขาด เนื่องจากมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ล้วนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ซึ่งกันและกันเป็นสิ่งที่อยู่คู่กันมาโดยตลอด โดยเฉพาะงานจับต้องได้ซึ่งเป็นรูปธรรมนั้นมีพื้นฐานมาจากแนวความคิด ความเชื่อ และทักษะเทคนิคอันเป็นลักษณะนามธรรมของงานจับต้องไม่ได้ ลักษณะดังกล่าวจึงก่อให้เกิดความไม่หลากหลายในความหลากหลายของมรดกทางวัฒนธรรมขึ้น แสดงให้เห็นความโดดเด่นของพัฒนาการทางวัฒนธรรมที่ได้รับการยอมรับและถ่ายทอดสืบมา อันจะนำไปสู่การคุ้มครองและสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมสืบไป [10] มรดกทางวัฒนธรรมนั้นมีหลายประเภท มิได้เป็นเพียง โบราณสถาน อาคาร พื้นที่ประวัติศาสตร์ และสวน เท่านั้น แต่หมายรวมถึง

สิ่งแวดลอมที่ถูกสร้างขึ้นทั้งหมดรวมทั้งระบบนิเวศ เป็นเครื่องหมายแสดงกิจกรรมและความสำเร็จของมนุษย์ในอดีต และเป็นหนึ่งในทรัพยากรที่ไม่สามารถสร้างขึ้นใหม่ได้ [11] โดยประมาณพุทธศักราช 2546 เมื่อองค์การยูเนสโกเริ่มประกาศอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการปกป้องรักษามรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Convention on the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage) ซึ่งในอนุสัญญานั้น ระบุขอบข่ายของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ไว้ [12] ดังนี้

1. เรื่องราวข้อมูลความรู้ด้านขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นมุขปาฐะและการแสดงออกด้านต่าง ๆ รวมถึงวัฒนธรรมด้านภาษาในฐานะที่เป็นสื่อสืบทอดมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Oral Traditions and Expressions, Including Language as a Vehicle of the Intangible Cultural Heritage) เช่น สุภาษิต คำปริศนา พังเพย นิทาน เรื่องเล่า เพลงกล่อมเด็ก คำนानามหากาพย์ ร้อยกรอง บทสวด บทเพลง ฯลฯ ซึ่งงานมุขปาฐะและการแสดงออกเหล่านี้ เป็นการถ่ายทอดความรู้ คุณค่า และความทรงจำที่มีร่วมกัน โดยสิ่งเหล่านี้มีบทบาทสำคัญยิ่งในวิถีชีวิต

2. ศิลปะการแสดง (Performing Arts) หมายถึง ดนตรี การแสดงละครและนาฏศิลป์ การเต้นรำ ร่ายรำ และการแสดงออกในพิธีกรรมและเพลงร้องพื้นบ้าน ในบางกรณีศิลปะการแสดงอาจจะผนวกรวมกับหรือเป็นส่วนหนึ่งของมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้สาขาอื่น ๆ เช่น พิธีกรรม งานเทศกาล หรือมุขปาฐะ ในการสำรวจศิลปะการแสดงพบว่า เนื้อหาสาระของศิลปะการแสดงมีความหลากหลาย อาจเกี่ยวข้องกับศาสนา มีความเกี่ยวข้องกับการทำงาน ความบันเทิง การเมือง และเศรษฐกิจ นอกจากนี้ ศิลปะการแสดงยังสามารถใช้แสดงได้อย่างหลากหลายวาระโอกาสด้วย เช่น ศิลปะการแสดงในงานแต่งงาน งานศพ พิธีกรรม เทศกาล หรืองานสังคมอื่น ๆ

3. แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรมและงานเทศกาลต่าง ๆ (Social Practices, Rituals and Festive Events) ซึ่งเป็นกิจกรรมที่มีการปฏิบัติกันอย่างเป็นประจำประกอบการดำรงชีวิตของชุมชนหรือกลุ่มคน แนวปฏิบัติทางสังคมกำหนดชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ซึ่งสร้างความเป็นอัตลักษณ์ ความเป็นตัวตน และความต่อเนื่องของวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในชุมชน การปฏิบัติในพิธีกรรมต่าง ๆ ส่วนใหญ่จึงถูกกำหนดและปฏิบัติในช่วงระยะเวลาที่สถานที่ที่กำหนดไว้เป็นพิเศษ และในบางครั้งอาจจะมีการจำกัดกลุ่มคนที่สามารถเข้าร่วมในแนวปฏิบัติทางสังคมหรือพิธีกรรมนั้น ๆ ได้ ในส่วนของงานเทศกาลต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะเปิดต่อสาธารณชน โดยไม่มีการจำกัดผู้ที่เข้าร่วมงานนั้น ๆ ตัวอย่างของแนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรมและงานเทศกาลต่าง ๆ ในประเทศไทย เช่น ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง ประเพณีบุญบั้งไฟ การละเล่นผีตาโขน ฯลฯ

4. ความรู้และวิถีปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล (Knowledge and Practices Conceding Nature and the Universe) ในส่วนนี้หมายถึง องค์ความรู้ ความชำนาญ ทักษะ การปฏิบัติ เครื่องหมายแสดงออกที่ชุมชนได้มีการพัฒนา และทำให้อยู่ถาวรที่มีการปฏิสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดลอม ซึ่งออกมาในรูปแบบของคุณค่า ความเชื่อ พิธีกรรม พิธีการเยียวยารักษาโรค แนวปฏิบัติทางสังคมหรือสถาบัน และองค์กรทางสังคม ตัวอย่างของสาขานี้ เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นเชิงนิเวศวิทยา องค์ความรู้ของชนพื้นเมือง ชาติพันธุ์ ชีวภาพ ชาติพันธุ์ พฤษศาสตร์ ระบบการรักษาโรคแบบดั้งเดิม ตำราปรุงยาสมุนไพร พิธีกรรม วิถีการกินอยู่ การนอมอาหาร ความเชื่อ ศาสตร์อันลึกลับ พิธีการ และการเข้าร่วมพิธีทางศาสนา พยากรณ์ศาสตร์และโหราศาสตร์ จักรวาลวิทยา ความเชื่อเกี่ยวกับหมอผีหรือ คนทรงเจ้า ฯลฯ

5. งานช่างฝีมือดั้งเดิม (Traditional Craftsmanship) หมายถึง ทักษะ และองค์ความรู้ที่แสดงออกมาจากงานช่างฝีมืองานศิลปหัตถกรรมและสิ่งประดิษฐ์ของบรรพชน ซึ่งเป็นทักษะที่มีความจำเป็นในการสืบทอดองค์ความรู้ของช่างฝีมือสู่คนรุ่นหลังภายในชุมชน ตัวอย่างงานช่างฝีมือดั้งเดิม เช่น ผ้าและผลิตภัณฑ์จากผ้า เครื่องจักสาน เครื่องรัก เครื่องปั้นดินเผา เครื่องโลหะ เครื่องไม้ อัญมณี เครื่องประดับ งานศิลปกรรมพื้นบ้าน ฯลฯ

ทั้งนี้ เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2554 คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบแผนการตรากฎหมายที่จำเป็นต่อการดำเนินงานตามนโยบายและแผนการบริหารราชการบริหารแผ่นดิน พ.ศ. 2555-2558 (แผนนิติบัญญัติ) ลำดับ 47 นโยบายสังคมและคุณภาพชีวิต (4.4) ได้แก่องค์การพระราชบัญญัติว่าด้วยมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ โดยกำหนดให้กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม เป็นผู้ดำเนินการ และกำหนดให้เสนอร่างกฎหมายต่อคณะรัฐมนตรีภายใน พ.ศ. 2557 อันเป็นผลให้เกิด “พระราชบัญญัติส่งเสริม

และรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559” ประกาศในราชกิจจานุเบกษา หน้า 1 เล่ม 133 ตอนที่ 19 ก วันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2559 โดยพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี เป็นผู้รับสนองพระบรมราชโองการ โดยแจ้งเหตุผลในการประกาศใช้ ท้ายพระราชบัญญัติว่า “โดยที่มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเป็นสมบัติล้ำค่าที่ได้มีการสร้างสรรค์ สืบส่ง ปกป้องและสืบทอดใน ชุมชนจากคนรุ่นหนึ่งมาอีกคนอีกคนหนึ่ง แต่ในปัจจุบันมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมดังกล่าว ได้รับผลกระทบจากความ เปลี่ยนแปลงของสังคมทั้งภายในและต่างประเทศ บางครั้งมีการนำมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไปใช้ในทางบิดเบือนหรือไม่ เหมาะสมและอาจเป็นเหตุให้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเหล่านั้นต้องเสื่อมสูญไปอย่างน่าเสียดาย สมควรจัดให้มีการส่งเสริม และรักษา มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมให้มีความสืบเนื่องและยั่งยืนสืบไป จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้”

สังเกตได้ว่า ในกรณีของประเทศไทย มีผู้นิยามศัพท์ “Intangible Cultural Heritage” และใช้กันอย่างหลากหลาย เช่น มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม มรดกวัฒนธรรมที่เป็น อกายภาพ มรดกวัฒนธรรมที่ไม่ใช่กายภาพ มรดกวัฒนธรรมไร้รูป มรดกวัฒนธรรมเชิงนามธรรม มรดกวัฒนธรรมภูมิปัญญา มรดกวัฒนธรรมภูมิความรู้ และมรดกวัฒนธรรม ทางจิตใจ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับเรื่องนี้โดยตรงได้แปล Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage ว่า “อนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้”

อย่างไรก็ตาม แม้คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติได้มีมติเมื่อวันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ. 2552 ให้ใช้คำว่า “มรดกภูมิปัญญา ทางวัฒนธรรม” แต่เมื่อ พ.ศ. 2556 เอกสารร่างพระราชบัญญัติ ที่จัดพิมพ์ขึ้นโดยกรมส่งเสริมวัฒนธรรมเพื่อเป็นคู่มือประกอบการ จัดเวทีรับฟังความคิดเห็นยังคงใช้ว่า “ร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ พ.ศ....” แต่ท้ายที่สุด “พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พ.ศ. 2559” ก็ได้รับการประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2559 โดยเหตุนี้ คำว่า “มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม” จึงเข้ามาแทนที่คำว่า “มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้” (Intangible Cultural Heritage) อย่างเป็นทางการ

สรุปได้ว่า มรดกทางวัฒนธรรมเป็นรูปแบบของวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์และมีคุณค่าซึ่งเกิดขึ้นในอดีตและได้รับการสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกคนรุ่นหนึ่ง โดยอาจจำแนกได้ 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ ได้แก่ โบราณวัตถุ โบราณสถาน แหล่งโบราณคดีงานจิตรกรรม เป็นต้น และมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้หรือตามกฎหมายไทยที่เรียกว่า มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม ได้แก่ ภาษา ศิลปะการแสดง งานช่างฝีมือดั้งเดิม เป็นต้น ทั้งนี้ มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ ซึ่งเป็นรูปธรรมนั้น ย่อมจะมีพื้นฐานมาจากแนวความคิด ความเชื่อ และทักษะเทคนิคอันเป็นลักษณะนามธรรมของงานจับต้องไม่ได้ อย่างไรก็ตาม มรดกทางวัฒนธรรมของไทยในปัจจุบัน ได้รับผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงของสังคมทั้งภายในและ ต่างประเทศ บางกรณีมีการนำมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมไปใช้ในทางบิดเบือนหรือไม่เหมาะสมและอาจเป็นเหตุให้มรดกภูมิ ปัญญาทางวัฒนธรรมเหล่านั้นต้องเสื่อมสูญไป ดังนั้น จึงจำเป็นที่ทุกภาคส่วนในสังคมไทยต้องร่วมมือกันส่งเสริมและรักษามรดก ทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ยั่งยืนสืบไป

3. สัมมาชีพ

การประกอบอาชีพไม่เพียงเป็นสิ่งที่ทำเพื่อความอยู่รอด แต่ยังเกี่ยวข้องกับเรื่องเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม สิ่งแวดล้อม และ ศิลธรรม หลอมรวมไว้ด้วยกัน เพราะการเรียนรู้ที่เอื้อไปสู่อาชีพสุจริตจะ โน้มนำให้เกิดความรู้สึกมีเกียรติ มีศักดิ์ศรี และความ ต้องการตั้งอยู่ในความดี ไม่เลียดต่อการทำเรื่องที่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ด้วยเหตุนี้ การสร้างสัมมาชีพขึ้นทุกพื้นที่จึงมุ่งหมาย ให้เกิดการประกอบอาชีพที่ไม่เบียดเบียนตนเอง ผู้อื่น หรือสิ่งแวดล้อม สามารถบริหารจัดการให้เกิดรายจ่ายน้อยกว่ารายได้ ค้นพบ และใช้ศักยภาพในตนเองได้อย่างเต็มที่ [13] คำว่า สัมมาชีพ หมายถึง อาชีพที่ไม่เบียดเบียนตัวเอง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เบียดเบียน สิ่งแวดล้อม และมีรายจ่ายน้อยกว่ารายได้ [14] สัมมาชีพชุมชนเป็นแนวทางในการสร้างชุมชนที่มีการประกอบอาชีพโดยสุจริต ซึ่ง มีความสอดคล้องกับวิถีของชุมชนเพื่อความมุ่งหมายในการสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชนที่มีความยั่งยืนและสอดคล้องกับวิถีชีวิต

ของคนในชุมชน [15] ปัจจุบัน กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ได้ส่งเสริมกระบวนการสร้างสัมมาชีพชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. การพัฒนาผู้นำสัมมาชีพ โดยคัดเลือกปราชญ์จากเวทีประชาคมหมู่บ้านละ 1 คน เข้ารับการฝึกอบรมหลักสูตรวิทยากรผู้นำสัมมาชีพ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องสัมมาชีพชุมชน เพื่อให้มีทักษะการถ่ายทอดความรู้ และเพื่อให้มีเทคนิคการเป็นวิทยากรสัมมาชีพชุมชน

2. การประชุมเชิงปฏิบัติการวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับจังหวัด โดยมีปราชญ์ชุมชนผู้ผ่านการอบรมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนเข้าประชุม พร้อมกับทีมสนับสนุนระดับจังหวัดเข้าร่วมประชุมเพื่อเชื่อมโยงการทำงานร่วมกับทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชน โดยให้สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดดำเนินการจัดประชุมปฏิบัติการเตรียมความพร้อมวิทยากรสัมมาชีพและฝึกอาชีพให้กับครัวเรือนเป้าหมาย พร้อมจัดตั้งกลุ่มวิทยากรสัมมาชีพชุมชนตามประเภทอาชีพ ทั้งนี้ เพื่อให้วิทยากรสัมมาชีพชุมชนมีความชัดเจนในการสร้างสัมมาชีพชุมชน เพื่อสามารถวิเคราะห์ความต้องการอาชีพของครัวเรือนเป้าหมายในหมู่บ้านได้ เพื่อมีข้อมูลวิทยากรสัมมาชีพชุมชนตามกลุ่มประเภทอาชีพ เพื่อให้มีแผนปฏิบัติการเตรียมความพร้อมทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนและการสร้างสัมมาชีพชุมชนในระดับหมู่บ้าน และเพื่อให้เกิดเครือข่ายวิทยากรสัมมาชีพชุมชน

3. การเตรียมความพร้อมทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนระดับหมู่บ้าน โดยที่มีทีมวิทยากรซึ่งประกอบด้วย ครูใหญ่ 1 คน และครูน้อย 4 คน ซึ่งครูใหญ่หมายถึงปราชญ์ชุมชนที่ผ่านการอบรมและผ่านการประชุมเชิงปฏิบัติการทำหน้าที่เป็นวิทยากรสัมมาชีพชุมชนของหมู่บ้าน และครูน้อยหมายถึงปราชญ์ชุมชนในหมู่บ้านที่ได้รับคัดเลือกเพิ่มอีก 4 คน ทั้งนี้ ให้สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเป็นผู้ให้การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์และประสานสนับสนุนให้มีการจัดเวทีประชุมเตรียมความพร้อมของทีมสัมมาชีพชุมชน เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสัมมาชีพชุมชน เพื่อถ่ายทอดเทคนิคการเป็นวิทยากรสัมมาชีพชุมชน เพื่อแบ่งครัวเรือนรับผิดชอบในสัดส่วน 1 คน ต่อ 4 ครัวเรือน เพื่อทบทวนและจัดทำแผนการฝึกอบรมอาชีพ การส่งเสริมสนับสนุน กำกับและติดตามครัวเรือนสัมมาชีพ เพื่อวิเคราะห์ความต้องการฝึกอาชีพ และเพื่อจัดเตรียมพื้นที่ฝึกอบรม ศึกษาดูงาน และวัสดุอุปกรณ์ในการฝึกอาชีพ

4. การเตรียมความพร้อมครัวเรือนเป้าหมาย โดยที่ทีมวิทยากรประสานความร่วมมือกับสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอในการจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์สนับสนุนการฝึกอาชีพของครัวเรือน เป้าหมาย 20 ครัวเรือน ตามสัดส่วน วิทยากร 1 คน ต่อ 4 ครัวเรือน ทั้งนี้ เพื่อให้ความรู้ความเข้าใจเรื่องสัมมาชีพชุมชนแก่ครัวเรือน เพื่อบันทึกข้อมูลในแบบฟอร์มการติดตามครัวเรือน เพื่อสอบถามครัวเรือนเกี่ยวกับความสนใจในการฝึกอาชีพหรือความต้องการเปลี่ยนแปลงอาชีพ และเพื่อทำข้อตกลงร่วมกันในการฝึกอาชีพและแจ้งวันฝึกอบรม

5. การสร้างสัมมาชีพชุมชนในระดับหมู่บ้าน โดยที่มีทีมวิทยากรสัมมาชีพชุมชนเป็นครูฝึกอาชีพ ผู้ถ่ายทอด ผู้ดูแลติดตามการสร้างสัมมาชีพแก่ตัวแทนครัวเรือนจำนวน 20 คน ให้ได้เรียนรู้และฝึกอาชีพ โดยมีสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเป็นผู้ให้การสนับสนุน ทั้งนี้ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจให้ครัวเรือนสัมมาชีพเกี่ยวกับอาชีพที่ต้องการเรียนรู้ เพื่อถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับอาชีพแก่ผู้แทนครัวเรือน เพื่อจัดให้ผู้แทนครัวเรือนได้ศึกษาดูงาน ณ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนหรือบ้านปราชญ์ชุมชน และเพื่อให้ผู้แทนครัวเรือนได้ปฏิบัติจริงที่บ้านของตน

6. การจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพ โดยเป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นใหม่จากการรวมตัวของผู้แทนครัวเรือนเป้าหมายตั้งแต่ 5 ครัวเรือนขึ้นไป ที่ผ่านการส่งเสริมการสร้างสัมมาชีพชุมชนและมีการประกอบอาชีพเดียวกันเพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการประกอบอาชีพให้เกิดรายได้ โดยมีทีมสนับสนุน สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ และภาคครัวเรือนร่วมกันหาแนวทางการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มอาชีพ [15]

การสร้างสัมมาชีพชุมชนจึงเป็นการดำเนินการให้มีการประกอบอาชีพโดยชอบ ซึ่งมีรายได้มากกว่ารายจ่าย โดยลดการเบียดเบียนตนเอง ผู้อื่น และสิ่งแวดล้อม โดยมีความสอดคล้องกับวิถีของชุมชนเพื่อความมุ่งหมายในการสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน [16] โดยแท้จริง คำว่า “สัมมาชีพ” มีความหมายสอดคล้องกับคำว่า “สัมมาอาชีพะ” คือ การเลี้ยงชีพโดยชอบ ได้แก่ เว้นมิจอาชีพ ประกอบสัมมาชีพ (Right Livelihood) [17] ทางพุทธเศรษฐศาสตร์ คือ การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หา

ให้ปัจเจกบุคคลและสังคมบรรลุถึงซึ่งสานติสุข จากการมีชีวิตในโลกของวัตถุ ภายใต้เงื่อนไขของการ มีทรัพยากรที่จำกัด [18] สัมมาอาชีวะ หมายถึง การเว้นมิจอาชีพทุกรูปแบบ ประกอบตนอยู่ในสัมมาชีพ แต่ก็ยังคงมีข้อถกเถียงกันว่า อะไรคือสัมมาชีพ อะไรคือสัมมาชีพ ซึ่งถือเป็นเรื่องยากที่จะวินิจฉัยชี้ขาด และเป็นเรื่องที่นักปราชญ์ทั้งทางโลกและทางธรรมถกเถียงกันและยังไม่อาจวินิจฉัยเด็ดขาดลงไปได้ [19] ทั้งนี้ หลักการสำคัญของสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนามี 3 ประการ ประกอบด้วย การเลี้ยงชีพชอบทางกาย การเลี้ยงชีพชอบทางวาจา การเลี้ยงชีพชอบทางใจ [20] ดังนี้

1. การเลี้ยงชีพชอบทางกาย ได้แก่ การประกอบการทำงานที่ไม่มีโทษ คือ ไม่มีโทษต่อผู้อื่นและไม่มีโทษต่อสังคมส่วนรวมด้วย เพราะหากอาชีพที่มีโทษเหล่านั้นเข้าสู่กระบวนการทางธุรกิจย่อมเป็นการส่งเสริมให้คนในสังคมกระทำผิดทางจริยธรรมได้ง่ายขึ้น เป็นการทำลายพื้นฐานทางจริยธรรมที่ดีงามของสังคม และส่งผลกระทบต่อสังคมเป็นวงกว้าง ดังนั้น หลักการเลี้ยงชีพชอบทางกาย จึงต้องงดเว้นจากการประกอบอาชีพที่ส่งเสริมหรือสนับสนุนให้กระทำผิดศีลธรรม การเลี้ยงชีพชอบทางกายยังครอบคลุมไปถึงการเว้นจากการเลี้ยงชีพด้วยการลักขโมย การทุจริต การคดโกง ทั้งจากโดยอาชีพและสามัญสำนึก แม้ว่าจะมีโอกาสให้กระทำได้หรือไม่ก็ตาม เพราะเป็นการเบียดเบียนผู้อื่นให้ได้รับความเดือดร้อน และทำให้สังคมเกิดความไม่สงบสุข คนในสังคมอยู่อย่างรู้สึกไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การเลี้ยงชีพด้วยการลักขโมยหรือทุจริตคดโกงจึงเป็นการดำเนินชีวิตอยู่บนความทุกข์ความเดือดร้อนของผู้อื่น และของสังคม เป็นการทำลายศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของตนเองหมดสิ้น

2. การเลี้ยงชีพชอบทางวาจา ได้แก่ การประกอบการทำงานที่สุจริตโดยวาจา จัดเป็นกุศลกรรมและเป็นการดำเนินชีวิตที่เป็นสัมมาอาชีวะ โดยยึดหลักการ คือ การไม่โกหกหลอกลวงเลี้ยงชีพ โดยดำเนินชีวิตอย่างมีสำจะ รักษาความสัตย์ การไม่พูดส่อเสียดเลี้ยงชีพ คือ การเว้นจากการใช้คำพูดขย่งให้คนอื่นแตกแยกกันหรือเข้าใจผิดกัน เพื่อผลประโยชน์ของตนเอง การไม่พูดคำหยาบเลี้ยงชีพ การไม่พูดเพื่อเจือเลี้ยงชีพ คือ ให้เว้นจากการดำเนินชีวิตด้วยอาศัยวาจาที่ไร้สาระ ไร้แก่นสาร ไม่เป็นธรรมและไม่ประกอบด้วยประโยชน์ เนื่องจากคำพูดที่เพ้อเจ้อนั้นทำให้ผู้ฟังหลงผิด เข้าใจผิดได้ การไม่ประจบเลี้ยงชีพ คือ เว้นจากการใช้วาจาประจบสอพลอผู้อื่นเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง และการไม่บังคับขู่เข็ญเลี้ยงชีพ คือ วาจานั้นย่อมไม่เป็นไปเพื่อการข่มขู่หรือบังคับขู่เข็ญเพื่อแสวงหาผลประโยชน์จากบุคคลอื่นด้วยความไม่ชอบธรรม

3. การเลี้ยงชีพชอบทางใจ เป็นมโนกรรมฝ่ายกุศลซึ่งเป็นแนวทางที่นำไปสู่ความสุขสงบภายใน เป็นการดำเนินชีวิตตามหลักสัมมาอาชีวะ โดยยึดหลักการ คือ การไม่โลภอยากได้ทรัพย์สินคนอื่นเลี้ยงชีพ มีสภาพจิตที่สามารถควบคุมความโลภไว้ได้ คือไม่โลภอยากได้ของคนอื่นในทางที่ไม่ชอบไม่ควร คิดเลี้ยงชีพวางแผนดำเนินชีวิตในแนวทางที่ถูกต้องชอบด้วยกฎหมาย ศีลธรรม การไม่คิดเบียดเบียนคนอื่นเลี้ยงชีพ เป็นการควบคุมสภาพจิตใจต่อความพยายาม ป้องร้ายผู้อื่นเพื่อหวังเอาแต่ประโยชน์ส่วนตนให้มีจิตเมตตา คิดเอื้อเฟื้อประโยชน์แก่ผู้อื่น อันจะนำไปสู่การแสวงหาประโยชน์ที่ถูกต้องเหมาะสม และไม่ส่งผลกระทบต่อผู้อื่นให้เกิดความเดือดร้อนเสียหาย และการไม่คิดเอาใจเปรียบคนอื่นเลี้ยงชีพ คือ เว้นจากการคิดหาโอกาสเพื่อตักตวงเอาผลประโยชน์จากบุคคลอื่นเพื่อเลี้ยงชีพตนเอง

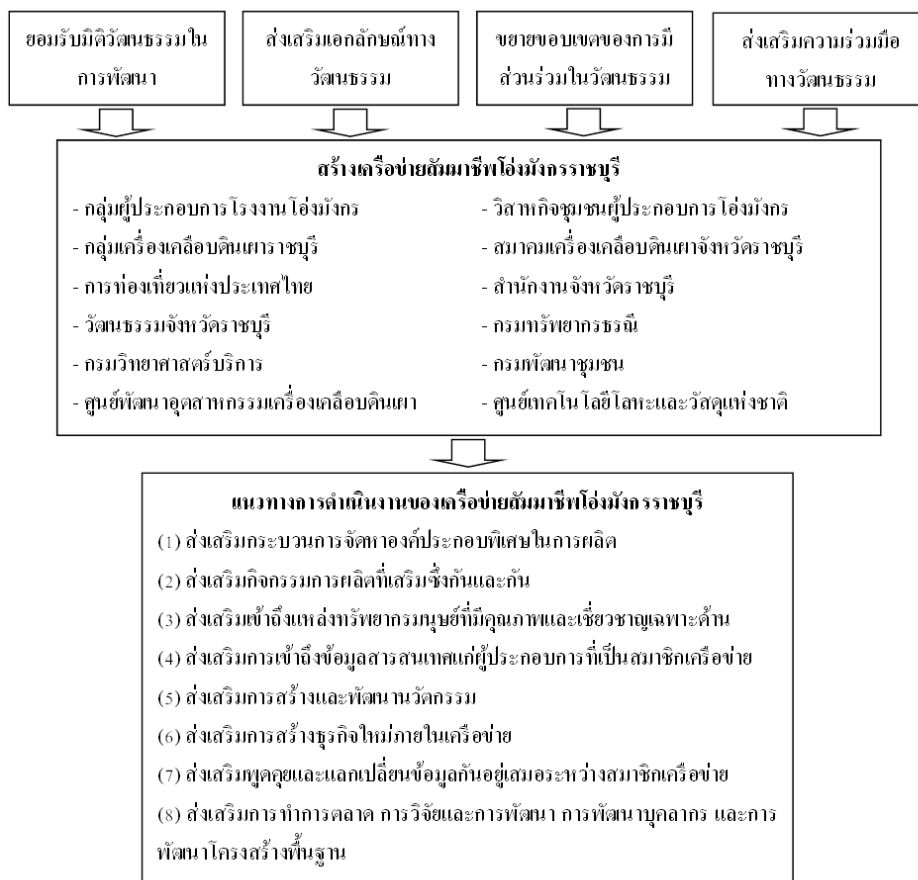
สรุปได้ว่า ปัจจุบัน มีการให้นิยามคำว่า สัมมาชีพ หมายถึง อาชีพที่มีรายได้มากกว่ารายจ่าย และเป็นอาชีพที่ไม่เบียดเบียนตนเอง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม และสอดคล้องกับวิถีของชุมชนเพื่อความมุ่งหมายในการสร้างระบบเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของหลักสัมมาอาชีวะในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งได้แก่ การเลี้ยงชีพในทางที่ชอบ โดยการเว้นจากมิจอาชีพทุกชนิด ประกอบแต่การทำงานที่สุจริต ไม่ผิดกฎหมาย ไม่ผิดศีลธรรม ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนทั้งแก่ตนเอง บุคคลอื่น และสังคม โดยนัยนี้ สัมมาชีพ จึงครอบคลุมการประกอบอาชีพเพื่อเลี้ยงชีพโดยชอบธรรมใน 3 ประเด็น ประกอบด้วย การเลี้ยงชีพชอบทางกาย ซึ่งครอบคลุมถึงการเว้นจากการเลี้ยงชีพด้วยการลักขโมย การทุจริต การคดโกง ทั้งจากโดยอาชีพและสามัญสำนึก แม้ว่าจะมีโอกาสให้กระทำได้หรือไม่ก็ตาม ส่วนการเลี้ยงชีพชอบทางวาจา เป็นมโนกรรมฝ่ายกุศลซึ่งเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตที่นำไปสู่ความสุขสงบภายใน เช่น ไม่โกหกหลอกลวง เป็นต้น และการเลี้ยงชีพชอบทางใจ เป็นมโนกรรมฝ่ายกุศลซึ่งเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตที่นำไปสู่ความสุขสงบภายใน ได้แก่ การไม่โลภอยากได้ทรัพย์สินคนอื่น เป็นต้น

4. การสงวนรักษาสัมมาชีพโอ่งมังกรในฐานะจากรมรดกทางวัฒนธรรม

ปัญหาสำคัญยิ่งยวดในปัจจุบัน ได้แก่ ปัญหาที่เกี่ยวกับการผลิตที่ไม่สามารถนำเทคโนโลยีมาผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางธุรกิจได้ ซึ่งเป็นปัญหาที่ได้รับผลกระทบมาจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลกระทบต่ออุตสาหกรรมเครื่องปั้นดินเผาในจังหวัดราชบุรีมีหลายด้าน ประกอบด้วย (1) ความนิยมใช้ภาชนะพลาสติกกักเก็บน้ำ แทนที่โอ่งดินเผา ทำให้ผู้ใช้บางส่วนลดลง และตลาดของโอ่งมังกรเล็กลง (2) การที่น้ำประปาเข้าไปถึงทุกหมู่บ้านทำให้การกักเก็บน้ำเพื่อใช้ในชีวิตประจำวันมีความจำเป็นลดน้อยลง ซึ่งมีผลให้ปริมาณการใช้โอ่งลดลง (3) ขาดแรงงานที่มีทักษะ เช่น ช่างปั้น ฯลฯ เนื่องจากเป็นงานหนัก แรงงานที่เป็นคนรุ่นใหม่ไม่ให้ความสนใจ

นอกจากที่กล่าวมาแล้ว ผู้ประกอบการยังประสบปัญหาที่เกี่ยวกับการผลิตการตลาดและการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ กล่าวคือ (1) ความสูญเสียผลิตภัณฑ์ในกระบวนการผลิตมีมาก ซึ่งเป็นปัญหาที่เชื่อมโยงกับวิธีการเตรียมเนื้อดิน การขึ้นรูป ตลอดจนการเผา (2) ไม่สามารถพัฒนาเคลือบที่หลากหลายได้ เนื่องจากสมบัติเฉพาะของดินราชบุรี และวิธีการเผาแบบครั้งเดียว (One Firing) ทำให้ยากต่อการพัฒนาเคลือบ (3) มีความเสียเปรียบเชิงการแข่งขัน เนื่องจากต้นทุนสูงและขาดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ [21] แม้ปัจจุบัน มีหน่วยงานของรัฐมากมายที่เข้าไปมีส่วนร่วมในการวิจัยและพัฒนา แต่การพัฒนาก็ยังไม่ดำเนินไปได้ดีเท่าที่ควร ด้วยเหตุที่ภาคท้องถิ่นเองยังขาดหน่วยงานผู้ให้บริการเฉพาะด้าน และการดำเนินธุรกิจแบบ “ต่างคน ต่างทำ”

อย่างไรก็ตาม ปัญหาของการสูญสลายของมรดกทางวัฒนธรรมนี้ สามารถแก้ไขได้ด้วยการบริหารจัดการวัฒนธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ บนแนวทางพื้นฐาน 4 ประการ คือ (1) แนวคิดเกี่ยวกับการยอมรับมรดกวัฒนธรรมในการพัฒนา (2) แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม (3) แนวคิดเกี่ยวกับการขยายขอบเขตของการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรม และ (4) แนวคิดเกี่ยวกับการส่งเสริมความร่วมมือทางวัฒนธรรม ดังรูปที่ 1

รูปที่ 1 แนวทางการสงวนรักษาสัมมาชีพโอ่งมังกรในฐานะจากรมรดกทางวัฒนธรรม

แนวทางการสงวนรักษาสัมมาชีพโอ่งมังกรในฐานะจากรมคททางวัฒนธรรม จึงควรเป็นแนวทางของการสร้าง “เครือข่ายสัมมาชีพ” ซึ่งได้แก่ การรวมกลุ่มในลักษณะเครือข่ายวิสาหกิจซึ่งจะก่อเกิดประโยชน์และข้อได้เปรียบกว่าการดำเนินธุรกิจอยู่เพียงลำพัง จากความร่วมมือที่เกิดขึ้น โดยเน้นสัมพันธ์ภาพทางสังคมและความเชื่อมโยงกันระดับปัจเจกบุคคล ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการเข้าถึงหรือการระดมการสนับสนุนเพื่อแก้ปัญหาร่วมกัน ได้อย่างยั่งยืน ดังกล่าว “คนเดียวหัวหาย สองคนเพื่อนตาย”

สรุปได้ว่า แนวทางการสงวนรักษาสัมมาชีพโอ่งมังกรในฐานะจากรมคททางวัฒนธรรม ได้แก่ การสร้างเครือข่ายสัมมาชีพโอ่งมังกรราชบุรี ที่ประกอบด้วยกลุ่มผู้ประกอบการ วิสาหกิจชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานภาคเอกชนที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ทั้งนี้ สมาชิกเครือข่ายผู้ประกอบการสัมมาชีพโอ่งมังกรราชบุรี จำเป็นต้องร่วมกันรักษาเอกลักษณ์และวิวัฒนาการสืบทอดภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษ แต่ต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบของผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลายมากขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาด และให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งเป็นช่องทางการสร้างรายได้ที่กำลังได้รับความนิยมในปัจจุบันด้วย

สรุป

โอ่งมังกรราชบุรี เป็นภูมิปัญญาจากรมคททางวัฒนธรรมของชาวจังหวัดราชบุรี เป็นผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาชนิดเคลือบขี้เถ้า เนื้อดินแกร่ง ซึ่งเป็นการใช้วัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาผลิต ลวดลายนิยมใช้เป็นลายมังกรซึ่งเลียนแบบจากโอ่งของประเทศจีนที่นำเข้ามาในยุคแรก ๆ ของการผลิต และมีการพัฒนาปรับปรุงให้มีคุณภาพที่ดีขึ้นตามลำดับ โอ่งมังกรจึงได้ชื่อว่าเป็นภูมิปัญญา 3 แผ่นดิน ซึ่งเป็นหัตถกรรมพื้นฐานของจังหวัดราชบุรีที่แสดงเอกลักษณ์และมีวิวัฒนาการสืบทอดศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษกระทั่งปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม เนื่องจากวิถีชีวิตและสังคมที่เปลี่ยนไป ส่งผลให้โอ่งมังกรได้รับความนิยมในการใช้สอยน้อยตามไปด้วย ดังนั้น ทุกฝ่ายจึงต้องร่วมมือกันสืบสานภูมิปัญญามรดกทางวัฒนธรรมนี้มิให้สูญหายไป

แนวทางการสงวนรักษาสัมมาชีพโอ่งมังกรในฐานะจากรมคททางวัฒนธรรม ควรเป็นแนวทางของการสร้างเครือข่ายสัมมาชีพของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ประกอบด้วย กลุ่มผู้ประกอบการโรงงานโอ่งมังกร วิสาหกิจชุมชนผู้ประกอบการโอ่งมังกร กลุ่มเครื่องเคลือบดินเผาราชบุรี สมาคมเครื่องเคลือบดินเผาจังหวัดราชบุรี การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานจังหวัดราชบุรี วัฒนธรรมจังหวัดราชบุรี กรมทรัพยากรธรณี กรมวิทยาศาสตร์บริการ กรมพัฒนาชุมชน ศูนย์พัฒนาอุตสาหกรรมเครื่องเคลือบดินเผา ศูนย์เทคโนโลยีโลหะและวัสดุแห่งชาติ โดยสมาชิกเครือข่ายทั้งหมดต้องคำนึงถึงหลักการพื้นฐานสำคัญของการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรม ได้แก่ การยอมรับมรดกทางวัฒนธรรมในการพัฒนา การส่งเสริมเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม การขยายขอบเขตของการมีส่วนร่วมในวัฒนธรรม และการส่งเสริมความร่วมมือทางวัฒนธรรม โดยมีแนวทางการดำเนินงานของเครือข่าย คือ ส่งเสริมกระบวนการจัดหางานประกอบอาชีพในการผลิต ส่งเสริมกิจกรรมการผลิตที่เสริมซึ่งกันและกัน ส่งเสริมเข้าถึงแหล่งทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพและเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ส่งเสริมการเข้าถึงข้อมูลสารสนเทศแก่ผู้ประกอบการที่เป็นสมาชิกเครือข่าย ส่งเสริมการสร้างและพัฒนานวัตกรรม ส่งเสริมการสร้างธุรกิจใหม่ภายในเครือข่าย ส่งเสริมพูดคุยและแลกเปลี่ยนข้อมูลกันอยู่เสมอระหว่างสมาชิกเครือข่าย และส่งเสริมการทำการตลาด การวิจัยและการพัฒนา การพัฒนาบุคลากร และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

ข้อเสนอแนะ

การสงวนรักษาสัมมาชีพโอ่งมังกรราชบุรีในฐานะมรดกทางวัฒนธรรม ด้วยการสร้างเครือข่ายสัมมาชีพโอ่งมังกรราชบุรีนี้ นอกจากที่สมาชิกเครือข่ายจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบของผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลายมากขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาด ยังจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งเป็นช่องทางการสร้างรายได้ที่กำลังได้รับความนิยมในปัจจุบันด้วย

เอกสารอ้างอิง

- [1] สำนักงานจังหวัดราชบุรี. ข้อมูลทั่วไปจังหวัดราชบุรี. พิมพ์ครั้งที่ 1. ราชบุรี: สำนักงานจังหวัดราชบุรี; 2556.

- [2] จิราภรณ์ เชื้อไทย. “โอ่งมังกร : หัตถศิลป์จากแผ่นดินราชบุรี”. แอดวานซ์ ไทยแลนด์ จีโอกราฟฟิก (Advanced Thailand Geographic) 2546; 8 (60): 246.
- [3] จิรนนท์ คอนจิวไพร. โครงการปรับปรุงโรงงานเซรามิกเด้าองใต้. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม; 2559.
- [4] นงลักษณ์ สุทัศน์ ทวีบูลย์. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการซื้อผลิตภัณฑ์เครื่องเคลือบดินเผาโอ่งมังกร ราชบุรี. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยธนบุรี 2556; 7 (13): 20.
- [5] ปริญญา สมร่าง. ศูนย์ต้นแบบผลิตภัณฑ์และวัตถุดิบอุตสาหกรรมเซรามิกจังหวัดราชบุรี. วารสารเซรามิกส์ 2550; 11 (25): 16-20.
- [6] สุพิตรา สุภาพ. สังคมและวัฒนธรรมไทย ค่านิยม: ครอบครัวยุคใหม่. สาขา: ประเพณี. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช; 2541.
- [7] สามารถ จันทร์สุริย์ และประทีป อินแสง. การศึกษากับศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ; 2541.
- [8] กระทรวงวัฒนธรรม. คู่มือการดำเนินงานโครงการภายใต้ยุทธศาสตร์ประเทศของกระทรวงวัฒนธรรม: โครงการรากวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม; 2556.
- [9] สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. ความหมายและขอบข่ายของวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว; 2551.
- [10] ชาคริต สิทธิฤทธิ์. จับต้องได้-จับต้องไม่ได้: ความไม่หลากหลายในความหลากหลายของมรดกทางวัฒนธรรม. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี 2559; 8 (2), 141-160.
- [11] Feilden, Sir B. and Jokilehto, J. Management Guidelines for the World Cultural Heritage Sites. 1st ed. Rome: ICCROM; 1998.
- [12] ราศี นุชรัตนพันธ์. ถามมา-ตอบไป: มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้คืออะไรและมีความเกี่ยวข้องกับภารกิจงานของกรมศิลปากรอย่างไรบ้าง. นิตยสารศิลปากร 2554; 54 (5): 114-117.
- [13] จุฬารัตน์ มาเสถียรวงศ์. สร้างสัมมาชีพเพื่อสังคมทั้งหมด. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: สหมิตร พรินต์ติ้ง จำกัด; มปป.
- [14] ประเวศ วะสี. สร้างสัมมาชีพเต็มพื้นที่. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: บริษัท ที คิว พี จำกัด; 2552.
- [15] กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. สัมมาชีพ สร้างวิถีชีวิตที่ยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: กลุ่มงานส่งเสริมสัมมาชีพชุมชน สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย; 2560.
- [16] สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน. การพัฒนาผู้นำสัมมาชีพด้วยระบบมาตรฐานการพัฒนาชุมชน (มมช.). พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: บริษัททีทีเอสเพรส จำกัด; 2559.
- [17] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 18. นนทบุรี: เพิ่มทรัพย์การพิมพ์; 2553.
- [18] อภิรักษ์ พันธเสน. พุทธเศรษฐศาสตร์: วิวัฒนาการ ทฤษฎี และการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์สาขาต่าง ๆ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์; 2544.
- [19] วศิน อินทสระ. หลักธรรมอันเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ธรรมดา; 2544.
- [20] พระธานี เขมธมโม (จำปา). ศึกษาสัมมาอาชีวะในพระพุทธศาสนา. [วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต]. อยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; 2550.
- [21] พิมพ์วัลย์ วัฒนโนภาส. โครงการพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา จังหวัดราชบุรี. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี 2544; 49 (155): 31.